

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om socialøkonomiske virksomheders bidrag til et mere demokratisk Europa med større samhørighed

(sonderende udtalelse på anmodning af det rumænske rådsformandskab)

(2019/C 240/05)

Ordfører: **Alain COHEUR**

Anmodning om udtalelse	Brev af 20.9.2018
Retsgrundlag	Artikel 304 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde
Kompetence	Sektionen for Det Indre Marked, Produktion og Forbrug
Vedtaget i sektionen	2.4.2019
Vedtaget på plenarforsamlingen	15.5.2019
Plenarforsamling nr.	543
Resultat af afstemningen (for/imod/hverken for eller imod)	118/1/1

1. Konklusioner og anbefalinger

1.1. Virksomhederne i den sociale økonomi (VSØ'er) bidrager i kraft af deres forskellige brancher med forskellige løsninger for at nå frem til et samfund, der er mere sammenhængende og lydhør over for den almene interesse. Den sociale økonomi er en vigtig drivkraft for økonomisk og social udvikling i Europa, der er baseret på 2,8 mio. virksomheder og 13,6 mio. arbejdspladser og tegner sig for 8 % af EU's BNP. De socialøkonomiske virksomheder spiller en central rolle for skabelsen og opretholdelsen af kvalitetsjob, den europæiske søjle for sociale rettigheders succes og 2030-dagsordenen for bæredygtig udvikling.

1.2. Der tegner sig et broget billede af den aktuelle situation i socialøkonomien i Europa. Der findes medlemsstater, hvor de historiske faktorer og de seneste nationale politikker støtter udviklingen af sektoren, mens den i andre medlemsstater bremses. Denne situation kombineret med utilstrækkelige finansielle ressourcer forhindrer den sociale økonomi i at medvirke til et økonomisk opsving og en ny dynamik i virksomhederne, afbøde de sociale spændinger, der følger i kølvandet på stigende ulighed og fattigdom, samt mindske arbejdsløsheden i visse regioner og bekæmpe usikre arbejdsvilkår; alt sammen fænomener, der fører til stigende populisme.

1.3. EØSU opfordrer medlemsstaterne og Kommissionen til at anerkende, at socialøkonomiske virksomheder bidrager til udviklingen af et aktivt medborgerskab og til fælles goder, fremmer den europæiske sociale model samt opbygningen af en europæisk identitet. En sådan anerkendelse giver først mening, når man ud over at bevilge passende ressourcer også tilskynder til udbredelse og fremme af anvendelsen af innovation og viden.

1.4. EØSU konstaterer, at socialøkonomiske virksomheder stort set er fraværende i uddannelsesprogrammerne og i reglerne for oprettelse og udvikling af virksomheder. Spørgsmålet om erhvervsfaglig og almen uddannelse inden for den sociale økonomi skal kunne indgå i uddannelsessystemernes undervisningsplaner, som giver direkte adgang til viden, iværksætterånd og initiativlyst. Man bør således fremme de socialøkonomiske virksomheders adgang til Erasmus+-programmet.

1.5. EØSU gentager, at det er altafgørende at fremme de socialøkonomiske virksomheder gennem ambitiøse og tværgående offentlige politikker samt gennem en europæisk handlingsplan for den sociale økonomi.

1.6. Som allerede nævnt i tidligere udtalelser opfordrer EØSU EU-institutionerne og medlemsstaterne til at sikre særlig støtte til social innovation, som omfatter anerkendelse af og politisk støtte til socialøkonomiske virksomheder og civilsamfundet som en central aktør i samfundet, samt tilvejebringelse af et gunstigt miljø på området.

1.7. EØSU opfordrer Kommissionen til at præcisere begrebet »social økonomi« ud fra de forskellige nuværende udformninger.

1.8. EØSU minder Kommissionen, medlemsstaterne og Eurostat om, at man er nødt til at iværksætte forslagene i håndbogen om satellitkonti for at oprette et statistisk register over socialøkonomiske virksomheder.

1.9. EØSU minder om, at der er behov for mere forskning for at forstå omfanget af og mekanismerne for, hvordan de socialøkonomiske virksomheder kan bidrage til at styrke den sociale samhørighed og demokratiet og sætte skub i økonomien. En sådan tilgang vil mindske kløften mellem de nye medlemsstater og resten af EU.

2. Generelle bemærkninger

2.1. De socialøkonomiske virksomheder er kendetegnet ved, at de er til gavn for den almene interesse eller lokalsamfundet, og at de ikke har til hensigt at maksimere deres fortjeneste. Deres målsætning er helt klart social: det drejer sig om at forbedre den enkeltes og det kollektive velfærd gennem en nedbringelse af uligheder og en forbedring af den sociale samhørighed. Det handler også om at bidrage til udvikling af kvalitetsjob i socialt ansvarlige virksomheder.

2.2. Den sociale økonomi er en form for organisering af menneskelige aktiviteter med udgangspunkt i et kollektivt ejerskab, solidaritet samt et deltagelsesdemokrati, som hviler på dens ressourcers økonomiske effektivitet, og som sikrer produktion, distribution, udveksling og forbrug af varer og tjenesteydelser. Den bidrager til udfordringen af et aktivt medborgerskab og til individuel og kollektiv velstand. Den vedrører såvel økonomiske, sociale, samfundsmæssige som miljømæssige områder.

2.3. Man må blot konstatere, at mange elementer gradvis underminerer grundlaget for vores samfund, der er baseret på demokrati og social samhørighed. Nedbringelse af de offentlige udgifter og de sikkerhedsnet, de tilbyder, fortjeneste og rentabilitet på kort sigt samtidig med finansielle og spekulative markeder, stigende populisme og voksende ulighed.

2.4. For at kunne håndtere disse samfundsmæssige forandringer og voksende usikkerhed og ikke mindst opretholde sine ambitioner om økonomisk udvikling bør EU bidrage til udviklingen af demokratiske samfund, præget af samhørighed, der er lig med økonomisk og social fremgang og kampen mod forskelsbehandling og forskellige former for social udstødelse. EU kan føre sine ambitioner ud i livet, samtidig med at man forsvare sine fælles værdier gennem en ambitiøs iværksættelse af den europæiske søjle for sociale retigheder og gennem en opfyldelse af målene for bæredygtig udvikling.

3. Social samhørighed og civilsamfund

3.1. Social samhørighed er ifølge Europarådet et samfunds evne til at sikre velfærd for alle sine borgere, samtidig med at uligheder mindskes og marginalisering forhindres. Ifølge Kommissionen skal den økonomiske, sociale og territoriale samhørighedspolitik tilstræbe at mindske forskellene i velstand og udvikling mellem EU's regioner. Hvis den »sociale sammenhængskraft« trues, fører det til voksende frustrationer og indadskuende adfærd, som er grobund for antidemokratiske ideologier. Demokrati og social samhørighed, en fri og uafhængig tilrettelæggelse af civilsamfundet er elementer, der udgør en del af grundlaget for det europæiske projekt, selv om de kan stilles til diskussion i dag. I kraft af sine sociale målsætninger eller sine sociale konsekvenser forholder den sociale økonomi sig pragmatisk til målene for samhørighed og udvikling, samtidig med at den indebærer en demokratisk model.

3.2. Af forskellige historiske grunde er der meget forskellige definitioner på civilsamfundet, som kan antage forskellige former afhængigt af medlemsstaten. Dets opbygning hænger sammen med kulturelle og politiske traditioner. Nogle af disse organisationer (fagforeninger, sammenslutninger, velgørende organisationer osv.) er varige, andre dukker op løbende. Socialøkonomiske virksomheder kan, eftersom deres økonomi er baseret på mennesker og ikke på kapitalinteresser, betragtes som en komponent i civilsamfundet.

3.3. Civilsamfundet fungerer som en slags væksthuse for udviklingen af socialøkonomiske virksomheder og forstærker således samhørigheden. Ved at skabe socialøkonomiske virksomheder kan civilsamfundet give visse mindretal ret til at blive hørt eller udvikle mindre rentable aktiviteter, som ellers ikke nødvendigvis ville blive varetaget af mere traditionelle virksomheder. I en tid med fremmedfjendske bevægelser og demokratisk tilbagegang kan socialøkonomiske virksomheder bidrage til mere demokrati og større samhørighed (traktatens artikel 2), f.eks. med hensyn til integration af migranter ⁽¹⁾.

3.4. På uddannelsesområdet overses den sociale økonomi og dens samfundsmæssige bidrag som oftest i skolers og universiteters undervisningsplaner. Det samme gør sig gældende for iværksætterordninger. Medlemsstaterne bør derfor ligesom EU's instanser åbne op for uddannelse i social økonomi for at gøre det muligt — ikke at gennemtvinge den — men at stille borgerne de nødvendige redskaber til rådighed for at kunne tilegne sig den.

4. Socialøkonomi — en økonomisk model, som fungerer anderledes

4.1. Som følge af den måde, hvorpå borgerne organiserer sig med henblik på at opfylde deres økonomiske og sociale, men også kulturelle behov, defineres de socialøkonomiske virksomheder i lyset af de samfundsmæssige omvæltninger først og fremmest gennem deres juridiske status, der fungerer som grundlæggende aftaler, der forbinder de respektive parter ved frit at fastsætte de interne regler for deres drift. Således oprettedes gensidige selskaber, kooperativer, foreninger og stiftelser. I dag er disse juridiske redskaber stadig de hyppigst anvendte til oprettelse af socialøkonomiske virksomheder ⁽²⁾.

⁽¹⁾ EUT C 283 af 10.8.2018, s. 1.

⁽²⁾ EØSU-studie fra 2017 »Recent Evolutions of Social Economy — Study« (Den seneste tids udvikling inden for socialøkonomien i Den Europæiske Union).

4.2. I takt med udviklingen i de forskellige samfund er der kommet andre strukturer til: arbejdsintegrerende foretagender (WISE) i sektorerne for integration på arbejdsmarkedet og af personer med handicap, og virksomheder med et socialt formål inden for genanvendelse og genvinding, omsorgspleje for personer og miljøbeskyttelse.

4.3. Kommissionen har i tekster af en anden karakter (initiativ, forordning ^(?)) sat skub i udviklingen af sociale virksomheder, som hovedsagelig er virksomheder fra det socialøkonomiske område. I dag har man indledt debatten om de facto integration af sociale virksomheder, som der ikke findes nogen entydig definition af.

4.4. EØSU har længe efterlyst en handlingsplan for socialøkonomiske virksomheder for at garantere udvikling og vækst og for at frigøre denne sektors fulde potentiale i Europa. Ifølge EØSU udgør disse virksomheder en del af den traditionelle økonomi og er ikke i modstrid med andre virksomhedsmodeller. De fleste allerede eksisterende former for erhvervsstøtte, udviklings- og startup-programmer samt andre nødvendige betingelser såsom lovgivning og finansielle instrumenter, formår imidlertid sjældent at støtte de socialøkonomiske virksomheder, hovedsagelig fordi de er udformet med henblik på en standardiseret, mere traditionel forretningsmodel og -logik. Desuden bør de socialøkonomiske virksomheder fuldt ud anerkendes og inddrages i den sociale dialog.

5. Samarbejds og socialøkonomiens bidrag til målene om social samhørighed og demokrati

5.1. Demokrati udgør selve kernen i definitionen af socialøkonomi og den dynamik, som disse virksomheder fører med sig. Det »interne« demokrati henviser til princippet om »en person, en stemme« i de beslutningstagende organer, inddragelse af forskellige kategorier af aktører i virksomhedsledelse såsom arbejdstagere, brugere eller støttemodtagere.

Den rolle, som virksomheder i socialøkonomien spiller for demokratiseringen af vores økonomi, er imidlertid noget, der går langt ud over interne forvaltningsmetoder. Der findes rent faktisk en demokratisk dimension, som giver borgerne mulighed for at engagere sig i kollektive aktiviteter og bidrage til samfundsdebatte. I den forbindelse udgør de socialøkonomiske virksomheder en sand skole for deltagelsesdemokrati.

5.2. Den demokratiske funktion, som de socialøkonomiske virksomheder spiller, foregår på forskellige planer: gennem de goder og ydelser, de tilbyder, de alternativer, de foreslår, de tilbud, de udbyder til de behov, der ellers ikke bliver opfyldt, de drøftelser og debatter, som de er med til at igangsætte, samt tiltag i forbindelse med lobbyvirksomhed og oplysningskampagner, som de selv fører. De skal stå på mål for en forretningsmodel, der i højere grad tager hensyn til miljøspørgsmål, sociale forhold og arbejdsvilkår for deres ansatte.

5.3. Når man taler om socialøkonomiens bidrag til samhørigheden, er der tendens til hovedsageligt at henvise til dens »genoprettende« muligheder, dens indsats for dårligt stillede grupper og dens tiltag i sociale og socialmedicinske sektorer. Der er uden tvivl en tendens til at tillægge socialøkonomien en afhjælpende funktion, som er nært forbundet med foreningsverdens aktiviteter. Det er imidlertid også vigtigt at anskue samhørighed og demokrati ud fra de politikker og procedurer, som de socialøkonomiske virksomheder iværksætter for at måle deres sociale indvirkning.

6. Social og territorial samhørighed — styrkelse af et integreret europæisk område gennem socialøkonomi

6.1. Globaliseringen, opbygningen af det europæiske indre marked, de store industrielle revolutioner har medført omfattende territoriale forandringer. Nogle regioner har været eller er stadig hårdt ramt af især afindustrialisering og arbejdsløshed.

6.2. Økonomierne i de nye medlemsstater har gennemgået lange og undertiden vanskelige overgange fra kommunistiske planlægningsystemer til regulerede markedsøkonomier. Institutionelle og politiske tilpasninger har haft konsekvenser for deres respektive samfund og økonomier samt for migrationsstrømmene. Disse ændringer har også påvirket SMV'erne, navnlig den kooperative sektor i de enkelte lande, som er blevet anvendt i flere årtier og endda under overgangen til et markedssystem. Udviklingen af den sociale økonomi i disse lande kunne bidrage til EU's mål om at konsolidere et integreret europæisk område, hvor de sociale og økonomiske uligheder mellem EU-15 og de 12 nye medlemsstater i Øst- og Sydeuropa ville blive reduceret og fjernet.

^(?) Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1296/2013 af 11. december 2013 om et EU-program for beskæftigelse og social innovation (EaSI) og om ændring af afgørelse nr. 283/2010/EU om oprettelse af den europæiske mikrofinansieringsfacilitet Progress til fordel for beskæftigelse og social integration (EUT L 347 af 20.12.2013, s. 238).

6.3. I mange lande i denne region har den sociale økonomi tabt mere og mere prestige. Alligevel er denne sektor ikke blevet afviklet. Efter et halvt århundrede, hvor gensidige selskaber, foreninger og stiftelser var næsten helt forsvundet, dukker de stille og roligt op igen og bliver gradvist udbredt, sideløbende med udviklingen af civilsamfundet, de sociale bevægelser og fagforeningerne i disse lande. Udviklingen af en sådan »tredje søjle« i de nye medlemsstater bør opfattes som en del af deres nødvendige integration i den europæiske sociale model.

6.4. Uddannelses- og oplysningskampagner om socialøkonomiens og de kooperative bevægelser historie og nationale traditioner og rødder bør kunne dæmpe de negative associationer til de kommunistiske regimers påtvungne kooperativer og forbinde de nye former for sociale virksomheder med socialøkonomiens traditioner.

6.5. Sideløbende har en række folkevalgte repræsentanter, iværksættere og befolkningsgrupper i lande med en stærk tradition for socialøkonomi forsøgt at puste nyt liv i deres territorier og håndtere de økonomiske og sociale ubalancer, de har oplevet. De traditionelle eller nye former for social økonomi har været kernen i mange lokale politikker og har bidraget til samhørighed og et demokratisk liv.

7. Socialøkonomiske virksomheder skaber mulighed for social og økonomisk innovation

7.1. I tidligere udtalelser har EØSU set på innovation der ofte omtales som »social« eller »samfundsmæssig«, som ikke kun gavner samfundet, men styrker dets handlekraft. Den sociale innovation bygger på etik, ideologi eller almen interesse, hvilket ses i den rolle civilsamfundet indtager i forbindelse med udviklingen af sociale velfærdssystemer. De socialøkonomiske virksomheder fungerer som katalysatorer for social innovation, da de er centreret om en bestemt brugergruppe, fokuserer på et uopfyldt behov i samfundet eller forsøger at udfylde et tomrum.

7.2. Der dukker således en lang række nye forretningsmodeller op, som forandrer forholdet mellem producenter, distributører og forbrugere som f.eks. den funktionelle økonomi, deleøkonomi og ansvarlig finansiering. Socialøkonomiske virksomheder er ikke noget nyt, men de passer ind i denne kategori af alternative økonomiske modeller, da de alle forsøger at tage fat på andre centrale udfordringer for mennesker og kloden, og er afgørende for en bæredygtig udvikling, såsom social retfærdighed, deltagerorienteret forvaltning og bevarelse af ressourcerne og naturkapital. EU kan blive førende inden for innovative bæredygtige økonomiske modeller, som knytter økonomisk velstand, social beskyttelse af høj kvalitet og miljømæssig bæredygtighed uløseligt sammen, og som kan blive et særkende for Europa. EU bør således være ambitiøs på dette punkt.

7.3. I Belgien gør det kooperative eksperiment SMART det muligt for sine medlemmer, der er uafhængige arbejdstagere, at udvikle deres økonomiske aktivitet inden for nogle sikre rammer. SMART findes nu i ni europæiske lande med i alt 120000 fagfolk.

7.4. I Spanien har den kooperative gruppering Mondragon i mere end 70 år stået for en betydelig del af den økonomiske og sociale udvikling i Baskerlandet. Mondragon Corporation beskæftiger i dag mere end 90000 mennesker.

7.5. I Frankrig har kooperative selskaber af kollektiv interesse (sociétés coopératives d'intérêt collectif — SCIC) spillet en fremtrædende rolle for så vidt angår ledsagelse og indslusning af vanskeligt stillede befolkningsgrupper. De er blevet aktører i territorial udvikling og står for lokale udviklingsprojekter.

7.6. Flere og flere fagfolk og forskere i den digitale sektor arbejder som kooperativer dvs. virksomheder med udgangspunkt i »fælles immaterielle goder«.

7.7. Det samme gælder fairtrade med produktion og distribution af kvalitetsvarer fra økologisk eller bæredygtigt landbrug. I sektorer, der har forbindelse til miljøet, foregår der stadig flere initiativer vedrørende socialøkonomiske virksomheder.

7.8. Socialøkonomiske virksomheder er ikke kun mindre virksomheder. Nogle af disse virksomheder inden for bank- og forsikringssektoren (som f.eks. Crédit Coopératif i Frankrig, Groupe P&V i Belgien) er førende virksomheder på deres nationale markeder. På samme måde har brugsforeninger og distributionskooperativer en fremtrædende plads i dagligvarehandlen i Europa.

Bruxelles, den 15. maj 2019.

Luca JAHIER
Formand
for Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg